

Вадим Коробка,

кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри історії та археології
Маріупольського державного універси-
тету

v.korobka@mdu.in.ua

<https://orcid.org/0000-0002-2030-498X>

Юлія Коробка,

кандидатка історичних наук, доцент-
ка, доцентка кафедри історії та ар-
хеології Маріупольського державного
університету

j.korobka@mdu.in.ua

<https://orcid.org/0000-0003-4518-4264>

DOI: 10.15407/mics2023.02.096

УДК 61(091)(477)«18/19»

 Creative Commons — Attribution-ShareAlike
4.0 International — CC BY-SA 4.0

МУНІЦИПАЛЬНА МЕДИЦИНА В МІСТАХ КАТЕРИНОСЛАВСЬКОЇ ГУБЕРНІЇ (1870–1913 pp.)

До запровадження міської реформи 1870 р. та деякий час після заходів міських громадських управлінь Катеринославської губернії в медичній галузі через фінансову незабезпеченість було обмаль. Започаткування медичної допомоги в містах губернії тривалий час обмежувалося введенням міських посад медперсоналу.

Надзвичайно важливими кроками для подальшого удосконалення галузі охорони здоров'я Катеринослава і Маріуполя стало заснування в них міськими громадськими управліннями лікарень, а також розвиток їхніх ресурсів, будівництво спеціальних приміщень, основним фондом якого були заповітні капітали благодійників.

Найвищий рівень міської медицини був, певна річ, у найбільших містах губернії. У нових лікарнях Катеринослава та Маріуполя передбачалося безоплатне надання медпослуг і засобів, однак згодом через хронічний брак грошей громадські управління ввели плату за лікування. При цьому нужденні місцеві жителі мали преференції. Спостерігалася відносна успішність роботи міських самоврядних установ Катеринослава та Маріуполя, що проводилася на тлі загального низького рівня охорони здоров'я в Російській імперії.

В інших містах були наявні лише приймальні палати, започатковані муніципальними установами. Отже, міські жителі здебільшого мали обмаль можливостей отримати належну медичну допомогу в своєму місті, тож мусили звертатися до професійно підготовлених медичних працівників земських лікарень. Таке становище свідчило про постійну нестачу коштів на започаткування стаціонарних медичних закладах у багатьох населених пунктах.

Специфічна ситуація склалась у Олександрівську. Маючи значний економічний потенціал і досить великі надходження до міської каси, місто через позицію гласних місцевої думи не мало жодної лікувальної установи, навіть звичайної амбулаторії, куди могла б звернутися маса малозабезпеченого міського люду за безкоштовною медичною консультацією та ліками. Члени місцевої думи зрештою ухвалили рішення про будівництво міської лікарні, однак через соціально-політичні бурі його виконання було відкладено.

Ключові слова: Катеринославська губернія, міське самоврядування, міський бюджет, видатки на медицину, медичний штат, лікарняні заклади.

1 Олександра Двуреченська, «Органи міського самоврядування Катеринослава: формування, структура та напрями діяльності (кінець XVIII — початок XX ст.)» (Дис. канд. іст. наук, Дніпропетровський національний гірничий університет, 2007), 111–113.

2 Мариуполь и его окрестности: взгляд из XXI века (Мариуполь: Рената, 2008), 124.

3 Вадим Коробка, «Громадське управління у містах Катеринославської губернії (1870–1914 рр.)» (Автореф. дис. канд. іст. наук, Донецький національний університет, 2010); В. М. Коробка, «Розвиток медико-санітарної галузі міського господарства Маріуполя в 70 рр. XIX — на початку XX ст.», Гілея (науковий вісник), Спецвипуск (2009).

4 О. В. Черемісін, Міське самоврядування на Півдні України в 1785–1917 рр. (Херсон: Олді-плюс, 2017), 415–425.

Роль міського самоврядування в організації медичного обслуговування містян підросійської України стала помітним чинником повсякденного життя із запровадженням Міського положення 1870 р. Розгортання промислової революції, урбанізації та бурхливий торговельно-промисловий розвиток мали неоднозначний вплив на міські явища, процеси та події. З одного боку, в Катеринославській губернії зросли надходження до більшості міських бюджетів, а разом з тим і можливості влаштування закладів охорони здоров'я, а з іншого — через збільшення кількості населення скорочувалась доступність медичної допомоги, погіршилася санітарно-епідемічна ситуація в міських поселеннях. Сучасна історична урбаністика має дати відповідь на запитання щодо ефективності самоврядних практик досоветського періоду в галузі охорони здоров'я на теренах України, оцінити внесок членів міських дум і доброчинців у розвиток медичної галузі міст.

Актуальність теми поглиблюється значним ускладненням збагачення краєзнавчої скарбниці тих міст колишньої Катеринославської губернії, які нині розташовані на тимчасово окупованих територіях у Донецькій і Луганській областях. На непідконтрольній українському уряду території поки що залишаються сховища двох обласних державних архівів, під загрозою знищення — цінні документальні фонди музейних установ Маріуполя та Бахмута.

Проблеми розвитку муніципальної медицини в містах Катеринославської губернії останньої третини XIX — початку XX ст. є недавнім та не дуже поширеним, але реальним історіографічним сюжетом. Зокрема, з-поміж інших, головних напрямів діяльності Катеринославського міського громадського управління, поступ медичної галузі міського господарства Катеринослава проаналізувала Олександра Двуреченська¹. У колективній праці «Маріуполь і його околиці: погляд із XXI століття» медичне господарство міста побіжно розглянуто на тлі розвитку медицини загалом, зокрема земської, фабрично-заводської, приватної тощо².

Окремі сторони організації медичної допомоги самоврядними установами міст Катеринославської губернії досліджував Вадим Коробка³. В монографії Олександра Черемісіна на широкому полотні, яке відобразило багатогранність муніципального життя 1785–1917 рр. Півдня України, знайшлось місце для розкриття специфіки міської медицини після запровадження Міського положення 1870 р.⁴

Метою нашої розвідки є дослідження особливостей і результатів роботи муніципальних установ Катеринославської губернії із грошового забезпечення міського медичного персоналу, а також створення комунальних закладів охорони здоров'я в містах Катеринославської губернії у 1870–1913 рр.

5 Екатеринославские губернские ведомости, № 86 (28 октября 1872).

6 Там само, № 62 (4 августа 1873).

7 Там само, № 78 (30 сентября 1872), № 86 (28 октября 1872), № 23 (21 марта 1873), № 63 (8 августа 1873).

8 Там само, № 62 (4 августа 1873).

9 Там само, № 14 (15 февраля 1875).

10 Там само, № 66 (17 августа 1877); Коробка, «Развиток медико-санитарной галузі», 71.

11 Екатеринославские губернские ведомости, № 36 (4 мая 1874).

12 Там само, № 40 (18 мая 1874).

13 Там само, № 22 (16 марта 1874).

14 Там само, № 13 (14 февраля 1876).

15 Там само, № 28 (6 апреля 1877).

16 Там само, № 7 (23 января 1880).

Сформовані за положеннями міської реформи 1870 р. муніципальні установи Катеринославської губернії відчували суттєвий брак коштів для розвитку всіх галузей міського господарства. Організація медичної допомоги містянам не була пріоритетним напрямом їхньої діяльності. Заходи міського самоврядування в цій галузі були поодинокими й незначними, що відображало загальний низький рівень охорони здоров'я в імперії.

За рахунок коштів міст вводили посади міського медичного персоналу, однак не відразу й не всюди. Зокрема, у кошторисах на 1872 р. було передбачено видатки на утримання у Катеринославі міського лікаря (252 руб.)⁵, у Маріуполі — повивальної бабки (161 руб.) та фельдшера (21 руб.)⁶. Натомість у розписах Павлограда на 1872 р., Бахмута і Новомосковська на 1873 р. відповідних видатків ще не було передбачено⁷.

Згодом поступово формувалися і розширювалися штати медпрацівників, яких утримували міські управління губернії. Зокрема, з 1873 р. Катеринославська міська дума призначила платню крім міського лікаря ще й фельдшеру та віспощепію, що разом становила 770 руб.⁸

У 1874 р. Маріупольська міська дума обмежилася видатком (89 руб.) на міського лікаря⁹. Таке скорочення порівняно з 1872 р. було, вочевидь, пов'язано з відкриттям у місті земської лікарні. Ймовірно, міське самоврядування передбачало використати для потреб містян лікаря земської лікарні, що, зважаючи на малий розмір утримання, працював за сумісництвом. На 1877 р. громадське управління Маріуполя запланувало витратити на міського лікаря 500 руб.¹⁰ Вочевидь, це стало можливим завдяки найманню штатного міського медика.

У міському кошторисі м. Олександрівськ на 1874 р. зафіксовано видатки на утримання міського лікаря (1000 руб.), фельдшера (300 руб.), акушера (240 руб.), віспощепія (100 руб.)¹¹. Ці витрати на медичних працівників (у сумі 1640 руб.) були того року найбільшими серед аналогічних видатків усіх міст губернії.

Здійснення видатків із міських бюджетів на медперсонал у Слово́носербську (городового лікаря, повивальну бабку, віспощепія — разом 353 руб.) простежується з 1873 р.¹², в Бахмуті (квартирній повивальній бабці — 30 руб.) — з 1874 р.¹³, у Новомосковську (на городского лікаря, міського лікаря, повивальну бабку — разом 770 руб.)¹⁴ та Павлограді (городовий лікар)¹⁵ — з 1876 р. З 1880 р., як виявлено, тут намічено витрати не тільки на повивальну бабку, а й на міського лікаря (252 руб.) і віспощепія (60 руб.)¹⁶.

На 1899 р. штат медперсоналу, що утримувався міськими громадськими управліннями, певною мірою усталився (табл. 1).

17 Укладено за: Екатеринославская губерния, памятная книжка и адрес-календарь на 1901 год (Екатеринослав, 1900), 179, 184–187, 195, 200–201.

18 Обзор Екатеринославской губернии за 1874 год (Екатеринослав: Типо-Лито Губ. прав., 1875), 25.

19 Екатеринославские губернские ведомости, № 28 (6 апреля 1877).

Таблиця 1

**Медичний штат міських громадських управлінь Катеринославської губернії у 1899 р.
без урахування працівників лікарень¹⁷**

Місто	Городовий лікар	Міський лікар	Фельдшер	Акушер	Віспощепій
Катеринослав	1	–	–	–	–
Бахмут	–	1	1	1	1
Верхньодніпровськ	1	–	–	–	–
Луганськ	немає відомостей	–	–	–	–
Маріуполь	1	–	1	3	–
Нікополь	немає відомостей	–	–	–	–
Новомосковськ	1	1	–	1	–
Олександрівськ	1	1	1	2	1
Павлоград	1	–	1	1	1
Слов'яносербськ	немає відомостей	–	–	–	–

Як свідчать дані табл. 1, у більшості міст на 1899 р. було запроваджено посаду городового лікаря, якого призначала урядова влада для завідування тюремними лікарнями, здійснення санітарного нагляду за торгівлею харчами, за шинками, за громадською гігієною загалом, тобто для здійснення лікувально-адміністративних функцій. У Катеринославській губернії городові лікарі поза службовими обов'язками мали приватну практику¹⁸.

Дещо урізноманітнювали діяльність цих посадових осіб окремі ухвали громадських управлінь. Зокрема, Павлоградська міська дума 31 липня 1876 р. ухвалила доручити міській управі просити городового лікаря Кемарського взяти на себе обов'язок безкоштовного лікування бідних городян (за це йому надавали платню 200 руб. на рік)¹⁹.

У Новомосковську й Олександрівську одночасно з городовими лікарями, а у Бахмуті одноосібно, медичну діяльність здійснювали міські лікарі, найняті громадськими управліннями лише для надання медичної допомоги хворим містянам. Лікувально-адміністративних обов'язків вони не мали.

У 1899 р. посади акушерів і фельдшерів, яких утримували незалежно від того, чи була медустанова, запровадили в усіх містах, щодо яких ми знайшли відомості, крім Катеринослава і Верхньодніпровська (табл. 1). Втілення закону 1865 р. про повсюдне віспощення в Бахмуті, Олександрівську й Павлограді незалежно від медустанов здійснювали міські віспощепії.

20 Екатеринославская губерния, 198.

21 Там само, 203, 208.

22 Там само, 206.

23 Фонд 1287: Господарчий департамент Міністерства внутрішніх справ, оп. 38, спр. 2604, арк. 5 зв. Російський державний історичний архів, Санкт-Петербург.

24 Отчет о деятельности Александровского городского общественного управления за 1899 год (Александровск: Тип. Б.Я. Штерна, 1901), 356.

25 Там само, 360–363.

Зрозуміло, що медичний персонал, який перебував на утриманні міського громадського управління, відігравав особливо важливу роль у тих містах, де не було влаштовано ні земської, ні міської лікарні, а також не створено приймальної палати — в Нікополі та Новомосковську.

Розпису медперсоналу Новомосковська наразі знайти не вдалося, однак є дані про те, що у 1899 р. відповідні видатки становили 760 руб.²⁰ Отже, порівняно з 1876 р. ситуація майже не змінилася.

Суми витрат повітового Луганська та безповітового Нікополя на медичну й ветеринарну служби у 1899 р. становили відповідно 2536 і 1395 руб.²¹ На нашу думку, це давало змогу Луганську утримувати стандартний набір міського медперсоналу — городского лікаря, фельдшера, акушера і віспощепія, а Нікополю — якусь частину із зазначеного переліку штатного персоналу.

Щодо Слов'яносербська, то 1899 р. його витрати на медичну частину становили лише 40 руб.²², тож утримувати городского лікаря було неможливо. Ці видатки, що й на початку досліджуваного періоду були невеликими, зменшилися майже у дев'ять разів. Імовірно, що такий мінусовий результат був пов'язаний із низькою дохідністю бюджету, незначною чисельністю жителів і нежвавою торгівлею²³.

Поступово штат медичного персоналу формувався в Олександрівську, що був, вочевидь, типовим для міст, які не мали лікувального закладу, підвідомчого міському управлінню, — двоє лікарів, дві акушерки, фельдшер і віспощепій. У 1897 р. на їх утримання міський бюджет витратив 2900 руб.

Становлять інтерес особливості надання лікарської допомоги міським медперсоналом Олександрівська у 1899 р. Загалом міський громадський лікар зареєстрував 2691 хворого, також відбулося 1295 повторних відвідувань. Отже, лікар давав поради у 3986 випадках²⁴. Хворим нужденним людям упродовж року, як і в попередні часи, ліки видавали безкоштовно (коштом міста)²⁵.

Лікарська допомога надавалася як на квартирах хворих, так і у помешканні лікаря. Останнім видом медичної допомоги користувалися переважно приїжджі. Міський лікар приймав хворих також у навчальних закладах. Наприклад, у жіночій прогімназії 2–3 рази на тиждень під час великої перерви відбувався амбулаторний прийом хворих дітей.

Фельдшер здебільшого виконував вказівки лікаря. Крім того, за дорученням думи йому доводилося трюїти бродячих собак. Дві акушерки, що перебували на міській службі, надавали медичну допомогу жінкам під час пологів. За 1899 р. вони допомогли народитися 80 немовлятам. Щеплення від віспи того року здійснювали навесні й восени два

26 Там само, 360–361.

27 Фонд 1284: Департамент загальних справ Міністерства внутрішніх справ, оп. 69, спр. 186, арк. 25. Російський державний історичний архів, Санкт-Петербург.

28 Екатеринославские губернские ведомости, № 14 (15 февраля 1875); Коробка, «Развиток медико-санитарной галузі», 71.

29 Екатеринославские губернские ведомости, № 36 (4 мая 1874).

30 Там само, № 34 (28 апреля 1879).

31 «Луганск», у Энциклопедический словарь, изд. Ф. А. Брокгауз и И. А. Ефрон (Санкт-Петербург, 1896), 71.

32 Екатеринославские губернские ведомости, № 12 (9 февраля 1880).

міські фельдшери-віспощепії. Кожного разу складали поіменні списки щеплених осіб. Вакцину для щеплення привозили з Санкт-Петербурга ²⁶.

На початку діяльності за законом 1870 р. громадські управління міст у справі надання медичної допомоги городянам спиралися на заклади земської медицини, мережу яких розбудували в усій губернії. Ще 1867 р. в адміністративному центрі губернії місцева лікарня отримала статус губернської земської. Станом на 1872 р. земські лікарні вже діяли в Бахмуті, Слоб'яносербську, Павлограді, Верхньодніпровську і Новомосковську ²⁷. Земські медичні заклади отримували грошову підтримку з міського бюджету, насамперед ті, що тільки-но відкривалися. Наприклад, у кошторисі Маріуполя на 1874 р. передбачалося виділити з міської каси 1000 руб. для відкриття повітовим земством лікарні у місті ²⁸.

Олександрівська міська дума на 1874 р. передбачала на влаштування і утримання земської лікарні 2600 руб.²⁹ Із цієї суми вдалося витратити, за нашим підрахунком, тільки 271 руб. Наступного, 1875 р. — 2269 руб. Ці грошові внески допомогли повітовому земству відкрити стаціонарний медзаклад. У олександрівському кошторисі на 1879 р. було заплановано виділити для земської лікарні 1997 руб. — для наймання двох будинків із флігелями ³⁰.

Значною мірою на лікування в земській лікарні треба було розраховувати і містянам Луганська, навіть наприкінці XIX ст.³¹

Вочевидь, опертя тільки на земську медицину й на власний штатний медперсонал не могло задовольнити муніципальні управління у справі розв'язання проблем медичної допомоги хворим міським жителям. Тому думи Катеринослава і Маріуполя, спираючись на більш-менш стабільні надходження до бюджету, а також усвідомлюючи важливість своєї місії, започаткували стаціонарні лікувальні заклади, що були у віданні міського самоврядування й отримували від нього повне фінансове забезпечення.

Зокрема, 24 січня 1880 р., напередодні двадцять п'ятих роковин царювання Олександра II, на відзнаку цього ювілею Катеринославська дума ухвалила рішення про влаштування міської лікарні не менш як на десять ліжок, із наданням їй назви «Олександрівська». Для нового медичного закладу було вирішено прилаштувати будівлю богадільні, на що виділено 627 руб. На утримання лікарні передбачали надавати 2677 руб. щорічно. Після завершення підготовчих робіт, що перевищили початкове бюджетне призначення і коштували 1002 руб., 14 червня 1881 р. було відкрито міську лікарню. Прийом хворих у ній спочатку здійснювали безкоштовно ³².

Маріупольська земська лікарня, безумовно, відігравала важливу роль у наданні медичної допомоги хворим мешканцям, однак через невеликий розмір не могла задовольнити потреби населення. Накопичивши досвід ведення міського господарства, а також

33 Фонд 113: Маріупольська міська дума, оп. 1, спр. 120, арк. 29. Державний архів Донецької області, Донецьк.

34 Там само, арк. 29–29 зв.; Коробка, «Розвиток медико-санітарної галузі», 71–72.

35 Фонд 113, оп. 1, спр. 120, арк. 29 зв.

36 Коробка, «Розвиток медико-санітарної галузі», 72.

37 Фонд 113, оп. 1, спр. 120, арк. 29 зв.; Коробка, «Розвиток медико-санітарної галузі», 72.

зваживши на аналіз бюджетних витрат на окремі медичні заходи, громадське управління Маріуполя наприкінці 1880-х рр. дійшло висновку про необхідність започаткування власного лікувального закладу. Приводом для прийняття відповідного рішення стало врятування Олександра III і всієї імператорської родини в залізничній катастрофі 17 жовтня 1888 р. Щоб відзначити цю подію, Маріупольська дума 13 березня 1889 р. ухвалила заснувати міську лікарню на 15 ліжок ³³.

Для завідування фінансово-господарською справою створюваного закладу міське управління обрало лікарняну комісію, що, старанно обміркувавши всі деталі, визначила суму видатків на її започаткування й утримання — 8019 руб., з яких 6128 руб. щорічних витрат і 1891 руб. виключно для відкриття лікарні. На покриття частини цих видатків місто передбачило 1500 руб. для земської лікарні, 500 — для добродійного товариства і близько 1500 руб. надходжень до міської каси від воєнного відомства — на обслуговування у земській лікарні нижніх чинів військ, які квартирували в Маріуполі. За обчисленням лікарняної комісії, вартість утримання одного хворого на добу становила 1 руб. 12 коп. ³⁴

Щодо приміщення запроектованої лікарні вищезазначена рада дійшла висновку, що для лікарні необхідно зводити спеціальну будівлю. А поки її ще не існує — відкрити медзаклад у найманому будинку, прилаштувавши його наскільки можливо для медичних потреб. Для розміщення лікарні орендували за 600 руб. на рік приватний будинок (найкращий із тих варіантів, які розглядали), хоча за місткістю, незручним розташуванням кімнат і місцезнаходженням він не відповідав цілком вимогам стаціонарної медичної установи.

Лікарняна комісія визначила й штат службовців і працівників лікарні: лікар із річним окладом 600 руб., два фельдшери — 300 руб., доглядач — 300 руб. і квартира, три палатні служителі — 120 руб., кухар — 180 руб., прала — 300 руб., сторож — 120 руб. ³⁵ Усі ці розрахунки й заходи лікарняної комісії затвердила міська дума. Після завершення підготовчої роботи 17 жовтня 1890 р. відбулося урочисте відкриття лікарні, з нагоди другої річниці врятування імператорської родини ³⁶.

Із плином часу потреби лікарської практики збільшувалися, тож 1 вересня 1893 р. медзаклад було переведено до нового приміщення, де він перебував до 1897 р. У той час лікарня мала вже 25 ліжок. За оренду нової будівлі з міського бюджету сплачували 1200 руб. ³⁷

При лікарні влаштовували аптеку, ліки з якої спочатку відпускали тільки тим, хто користувався послугами стаціонару. У лютому 1894 р. розпорядчий орган міського врядування асигнував 750 руб. на розширення аптеки й наймання фармацевта. Разом з тим, міська дума вирішила видавати в аптеці всім бідним городянам медикаменти за рецептами

38 Фонд 113, оп. 1, спр. 120, арк. 29 зв.; Коробка, «Розвиток медико-санітарної галузі», 72.

39 Фонд 113, оп. 1, спр. 120, арк. 30 зв. — 31.

40 Там само.

41 Фонд 113, оп. 1, спр. 178, арк. 1, 44, 56–56 зв., 58, 64; Коробка, «Розвиток медико-санітарної галузі», 73.

42 Отчет Бахмутской городской управы за 1896 год (Бахмут: Тип. Р. И. Грилихеса, 1897), 27.

43 Екатеринославские губернские ведомости, № 7 (23 января 1880).

44 Фонд 573: Департамент податкових зборів Міністерства фінансів, оп. 30, спр. 1010, арк. 27. Російський державний історичний архів, Санкт-Петербург; Отчет Бахмутской городской управы, 27.

безкоштовно. Для компенсування безкоштовного видавання ліків нужденним у приватних аптеках із бюджету виділили 500 руб.³⁸

Видатки на утримання лікарні щорічно збільшувалися: в 1890 р. — 3700 руб., у 1891 р. — 5950 руб., у 1893 р. — 7144 руб. Покривали їх, переважно, бюджетними призначеннями і частково сумами, що надходили від оплати за лікування. Щоправда, від оплати звільнялися городяни, які мали у місті нерухомість. Внески за лікування брали тільки з іногородніх хворих у розмірі 50 коп. на добу³⁹.

Лікар медзакладу Ілля Данилов, що був на цій посаді від дня його відкриття, з 1893 р. замість 600 отримував 900 руб. на рік. Кількість хворих цього року становила 277 осіб, загальний час перебування їх у лікарні — 4522 дні. За документами простежується тенденція до зменшення кількості амбулаторних пацієнтів, що було пов'язано з віддаленістю лікарні від центру міста і небрукованими вулицями⁴⁰.

Подальшому розвитку міської медицини в Маріуполі посприяв заповіт купця першої гільдії Олександра Хараджаєва, який передав громадському управлінню на будівництво міської лікарні 30 тис. руб. Щоправда, всі роботи з будівництва коштували набагато більше, як з'ясувалося у процесі укладання проекту та втілення його в життя. Майже всю суму пожертвованих грошей було вичерпано, коли будівлю звели начорно, однак залишилося виконати роботи з остаточного її оздоблення. Тому міське управління за підтримки губернського в земських і міських справах присутствія домоглося дозволу міністра внутрішніх справ на позику із власного запасного капіталу 25 тис. руб. (було таке правило). Завдяки цій сумі вдалося завершити будівництво, і міська лікарня 1897 р. переїхала в нове приміщення⁴¹.

Іншою була ситуація в Бахмуті. За постановою міської думи від 11 квітня 1879 р. у пам'ять про те, що Олександр II не постраждав унаслідок замаху на нього, у Бахмуті в одному з флігелів міського двору 13 квітня 1885 р. було відкрито приймальну палату для бідних жителів міста, що отримала назву «Олександрівська». Рішення враховувало наявні кошти й перспективи розвитку міського бюджету⁴². У 1880 р. на приймальну палату передбачали витратити 1500 руб.⁴³

У 1896 р. тут отримали медичну допомогу 5823 особи. Сума витрат із міського бюджету на її утримання цього року, тобто на платню лікарю, фельдшеру, на наймання служителя й купівлю деяких інструментів і медикаментів, крім ремонту і опалення будівлі, становила 1694 руб.⁴⁴

Отже, завдяки зусиллям міських управлінь наприкінці XIX ст. у деяких містах Катеринославської губернії функціонувала низка стаціонарних і амбулаторних медичних установ. Станом на 1899 р. у Катеринославі, Маріуполі, Бахмуті та Павлограді медичну

допомогу городянам надавали три стаціонарні та одна амбулаторна лікарні, а також дві приймальні палати (табл. 2).

Таблиця 2

**Медустанови, створені міськими громадськими управліннями
Катеринославської губернії станом на 1899 р.⁴⁵**

Місто	Медустанова	Кількість стаціонар- них хворих на рік	Кількість амбулатор- них хворих на рік	Приміщення	Кіль- кість ліжок	Загальні витрати міста на медустано- ви на рік
Катери- нослав	Олександрівська міська лікарня	585	21 302	пристосоване приміщення при богадільні	30–40	29 199
	Міська лікарня для хворих на сифіліс	–	–	найманий будинок	20	
	Амбулаторна лікарня	–	10 117	міський будинок	–	
Бахмут	Приймальна палата	–	7620	міське приміщення	–	500
Маріуполь	Міська лікарня	1179	2585	спеціально по- будована будів- ля на 20 палат	–	15 584
Павлоград	Приймальна палата	–	–	–	–	1414

При цьому лише в Маріуполі лікарня розташовувалася у спеціально зведеному для неї приміщенні. Решта ж розміщувалися у міських і найманих пристосованих будівлях. Найбільше людей лікувалися стаціонарно в маріупольській та катеринославській Олександрівській міських лікарнях, відповідно 1179 і 585 осіб.

Амбулаторну лікарську допомогу найбільшій кількості людей надавали у катеринославській Олександрівській лікарні — 21 302 особам. У катеринославській амбулаторній лікарні, бахмутській приймальній палаті та маріупольській міській лікарні — відповідно 10 117, 7620 і 2585 амбулаторних хворих.

24 лютого 1904 р. Луганська міська дума доручила міській управі відкрити в місті з 1 червня 1904 р. приймальну палату, а також безкоштовно видавати в ній ліки, що не потребували довготривалого спеціального приготування. Громадське управління

46 Фонд 60: Луганська міська управа, місто Луганськ Слово'яносербського повіту Катеринославської губернії. 1870–1917 рр., оп. 1, спр. 6, арк. 25–26. Державний архів Луганської області, Луганськ.

47 Краткий обзор деятельности Екатеринославской городской управы за 1913 год (Екатеринослав: Тип. бывш. Братства Св. Владимира, 1914), 47.

48 Весь Екатеринослав. Справочная книга. 1903 г. (Екатеринослав: Тип. Л.И. Сатановского, 1903), 245.

49 Смета доходов и расходов г. Екатеринослава на 1911 год (Екатеринослав: Тип. бывш. Братства Св. Владимира, 1911), 68–70.

50 Фонд 469: Катеринославська міська Дума і управа м. Катеринослава, оп. 1, спр. 12, арк. 9–140. Державний архів Дніпропетровської області, Дніпро.

51 Смета доходов и расходов города Мариуполя на 1908 год с приложениями (Мариуполь: Типография С.А. Копкина, 1908), 85.

окреслило коло осіб, яким мали надавати первинну медичну допомогу, — неприємним людям у стані алкогольного сп'яніння, яких виявляли в місті представники поліції, а також тим, що зазнали побиття ⁴⁶.

На початку ХХ ст. можна спостерігати дуже значний розвиток медичної галузі, підпорядкованої катеринославському громадському управлінню. До кінця досліджуваного періоду Олександрівська лікарня в Катеринославі зусиллями міського самоврядування перетворилася на вельми значний медичний заклад, що мав сім відділень — хірургічне, чоловіче і жіноче терапевтичні, інфекційне, венеричне, гінекологічне та офтальмологічне. Упродовж 1913 р. її було значно розширено: 220 ліжок замість 125 у 1914 р., встановлено рентгенівський апарат. Загалом за 1913 р. у лікарні отримали медичну допомогу 2767 хворих ⁴⁷.

На початку ХХ ст. міські лікарні, вочевидь через великий обсяг роботи, вже не могли надавати тільки безкоштовну медичну допомогу. Через це було встановлено оплату за лікування, зокрема в Олександрівській лікарні Катеринослава на 1 січня 1902 р. вона становила 25 коп. за добу. У 1906 р. міська дума передбачила градацію плати за лікування у зазначеному закладі: для робітників залізничних, заводських, фабричних та інших підприємств — 2 руб., іногородніх — 87 коп., місцевих жителів — 25 коп. на добу ⁴⁸. У 1909 р. сума надходжень за користування лікарнею становила 6861 руб. ⁴⁹

Щоб запобігти збиткам у бюджеті Олександрівської лікарні, міська управа брала активну участь у стягненні лікарняних недоїмок. Про це свідчить виявлене нами листування виконавчого органу самоврядування з судовим приставом у місті та волосними старшинами за його межами. Від 19 лютого 1909 р. до 20 січня 1910 р. Катеринославська міська управа надіслала більше ніж півтора десятка відношень до зазначених посадових осіб із проханням примусити пролікованих людей сплатити різні суми заборгованості за лікування — від 1 руб. 50 коп. до 78 руб. Виконуючи цілком законні вимоги, поліцейські чини застосовували різні методи стягнення — від переконання до описування і продажу рухомого майна. У разі неможливості сплати пристав складав протокол і надсилав його до управи ⁵⁰.

За користування медичними послугами у маріупольській міській лікарні в 1908 р. за постановою місцевої думи призначали таку плату: за проститутток, що прийшли з домів терпимості, — 1 руб. 25 коп., із торговельно-промислових фірм за їхніх робітників і службовців — 1 руб., з решти осіб, за винятком звільнених від сплачування, — 50 коп. ⁵¹

Помітною подією в 1911 р. для катеринославської громади стала жертва місту дворового місця і 625 500 руб. від Надії Іванівни Алексеєнко, вдови відомого підприємця і міського гласного Івана Мартиновича Алексеєнка, зі спадку покійного чоловіка — на

52 Известия Екатеринославского городского общественного управления, № 18 (1911), 1329.

53 Краткий обзор, 48.

54 Там само.

55 Там само.

56 Весь Екатеринослав, 106; Вся Екатеринославская губерния. 1913 год (Екатеринослав: Тип. Губ. правления, 1913), 24.

будівництво й утримання дитячої лікарні, амбулаторії та жіночої богадільні⁵². Першу в місті дитячу лікарню, що отримала ім'я І. М. Алексеєнка, і амбулаторію дуже швидко звели й облаштували під орудою міського управління й відкрили 15 червня 1913 р. Невдовзі медзаклад, розрахований на 50 осіб, наповнився недужими дітлахами, тому через брак вільних місць туди приймали тільки важко хворих. До того ж це були переважно діти бідних батьків⁵³.

Поки тривало будівництво тифозної лікарні на Канатній вулиці у Катеринославі (розпочалося 1913 р., мали відкрити в 1914 р.), хворих на тиф лікували в тифозному бараці⁵⁴.

Завдяки зусиллям міського управління Катеринослава на 1913 р. склалася доволі розвинена мережа медичних установ (табл. 3).

Таблиця 3

Мережа медичних установ м. Катеринослава, що були у віданні міського громадського управління в 1913 р.⁵⁵

Стаціонарні медзаклади	Кількість хворих за 1913 р.	Амбулаторії	Кількість відвідувань за 1913 р.
Олександрівська лікарня	2767	при міській лікарні	39 982
		на Петербурзькій вулиці	9542
Дитяча лікарня ім. І. М. Алексеєнка	325	на вулиці Гоголя	7045
		ім. Лешко-Попеля	12 341
Тифозний барак	987	на Александро-Невському спуску	13 775
		ім. І. М. Алексеєнка	18 041
Усього хворих у них за рік	4079	Усього відвідувань	100 726

Як бачимо, у підвідомчих катеринославському міському громадському управлінню закладах медичну допомогу хворим надавали три стаціонарні установи та п'ять амбулаторій. Загалом у лікарнях і тифозному бараці було проліковано 4079 осіб, уражених хворобами. Протягом 1913 р. у п'яти міських амбулаторіях зафіксовано 100 726 відвідувань. З огляду на такі дані, можна зробити висновок про доволі успішний розвиток лікувальної справи у місті з, за різними оцінками, 218–228-тисячним населенням у 1913 р.⁵⁶ Наведена у табл. 3 кількість тих, хто пройшов через стаціонарні заклади, і тих, хто пролікувався, відвідуючи амбулаторії, засвідчує, що це була основна маса катеринославців, які потребували медичної допомоги. Вочевидь, міська медицина була спрямована на обслуговування передусім нужденних і незаможних жителів міста. Фабрично-заводське населення було за межами муніципальних преференцій.

57 Смета доходов и расходов г. Екатериносла-
ва на 1911 год, 230–231.

58 Весь Екатеринослав, 106.

59 Фонд 24: Олександрівська міська дума
і управа, оп. 4, спр. 49, арк. 1–71. Державний
архів Запорізької області, Запоріжжя.

Крім того, міське управління про медицину надавало допомогу з міського бюджету різним благодійним установам, що мали у своєму віданні медичні заклади. Зокрема, за кошторисним розписом на 1911 р. 1400 руб. було виділено для утримання семи ліжок у дитячій лікарні Катеринославського відділення Червоного Хреста, 3000 руб. — для катеринославського пологового притулку, 500 руб. — для пологового притулку кружка дам, 1700 руб. — для карети швидкої медичної допомоги і нічного чергування лікарів, 1500 руб. — для єврейської лікарні, 300 руб. — для Медичного товариства на утримання безкоштовної амбулаторної лікарні ⁵⁷. Витрати на допомогу медустановам, непідвідомчим міському управлінню, проходили за розділом кошторису «Громадське піклування».

Отже, за нашими розрахунками, у віданні міського управління про охорону здоров'я катеринославців перебували 10–12 медзакладів, тобто майже третина всіх 36 наявних на 1 січня 1913 р. у місті ⁵⁸.

На кінець досліджуваного періоду вкрай недостатнім було забезпечення медичною допомогою жителів Олександрівська, що на початку XX ст. перетворився на доволі значний торговельно-промисловий центр. У місті з потужним економічним потенціалом не було жодної лікувальної установи, навіть звичайної амбулаторії, куди могли б звернутися малозабезпечені міські мешканці за безкоштовною медичною порадою і ліками. Вочевидь, таке становище багато в чому залежало від позиції всього загалу міських гласних, які розраховували на земську лікарню. Щоб змінити ситуацію, санітарний лікар міста І. Татаринов за дорученням міського голови підготував і виготовив у друкарні велику доповідь, що містила різнопланову медико-санітарну зарубіжну та вітчизняну інформацію. Метою було заохотити міських обранців до створення нових лікувальних закладів (хоча б пологового притулку й міської лікарні) ⁵⁹. Втім, соціально-політичні бурі відклали здійснення цих планів.

Результати розвитку міської медичної галузі в Катеринославській губернії під орудою міських громадських управлінь на кінець досліджуваного періоду відображено в табл. 4.

У 1912 р. за абсолютним показником найбільші кошти на муніципальну медицину витрачали у Катеринославі, другу позицію в губернії посідав Маріуполь, 113 234 і 47 142 рублів, або 5 і 9 % кошторисних видатків міст загалом відповідно. Решта міських громадських управлінь — Бахмута, Павлограда, Нікополя, Новомосковська, Луганська, Олександрівська, Верхньодніпровська та Слов'яносербська — витрачали за спадним порядком такі суми в рублях: 7169, 6430, 6260, 4825, 3972, 3540, 3228, 277. Відносні показники витрат на медицину в цих містах сягали від 8 % у Нікополі до 1 % в Луганську та Олександрівську.

60 Укладено та підраховано за: Доходы, расходы, специальные капиталы и задолженность городских поселений на 1912 г. (Петроград, 1917), 148–149, 150–151.

Таблиця 4

Основні види видатків із медичної частини міських громадських управлінь у 1912 р.⁶⁰

Місто	Утримання мед-персоналу, крім лікарняного		Утримання міських лікувальних закладів		Ремонт мед-закладів		Усього/відсоток загальної суми видатків		Загальна сума видатків за 1912 р.
	абс.	%	абс.	%	абс.	%	абс.	%	
Катеринослав	3720	3,3	105 679	93,3	3835	3,4	113 234	5	2 259 830
Бахмут	200	2,8	3700	51,6	3269	45,6	7169	4	163 655
Верхньодніпровськ	236	7,3	2992	92,7	–	–	3228	4	90 545
Луганськ	552	13,9	3420	86,1	–	–	3972	1	480 798
Маріуполь	6100	12,9	40 792	86,5	250	0,5	47 142	9	513 904
Нікополь	760	12,1	5500	87,9	–	–	6260	8	80 222
Новомосковськ	300	6,2	4525	93,8	–	–	4825	3	170 824
Олександрівськ	3540	100	–	–	–	–	3540	1	406 836
Павлоград	1100	17,1	4860	75,6	470	7,3	6430	3	196 444
Слов'яносербськ	277	100	–	–	–	–	277	2	15 303

Найбільшу частину всіх видатків на медико-санітарну роботу в більшості міст становили витрати на утримання міських лікувальних закладів, що сягали від 75,6 % у Павлограді до 93,8 % в Новомосковську (табл. 4). В Олександрівську і Слов'яносербську такої статті видатків не було. Цим пояснюється той факт, що у цих містах переважали витрати на грошове забезпечення позалікарняного медперсоналу, який перебував на службі міського управління. Певних видатків потребували від міських управлінь ремонти медзакладів. Найбільшу частину медичного бюджету було витрачено в Бахмуті, але це була разова акція (табл. 4).

За нашими розрахунками, в 1912 р. міські громадські управління Катеринославської губернії витратили в середньому на одну особу від 4 коп. у Слов'яносербську до 80 коп. у Маріуполі (табл. 5).

61 Укладено та підраховано за: Доходы, 150–151; Вся Екатеринославская губерния, 24–26, 28–31, 33–35; Юрій Глизь, «Київська міська дума: структура, склад гласних, діяльність (1871–1914 рр.)» (Дис. канд. іст. наук. Інститут історії України НАН України, Київ, 2016), 106; Памятная Книжка Киевской губернии на 1914 год: с приложением Адрес-Календаря губернии (Київ: Типография Губернского Правления, 1914), 90–91.

62 Л. Ф. Писарькова, Московская городская дума: 1863–1917 гг. (Москва: Изд-во «Мосгорархив», 1998), 217–218; Коробка, «Розвиток медико-санітарної галузі», 76.

Таблиця 5

Витрати міських громадських управлінь у Києві та містах Катеринославської губернії в 1912 р. на медичну частину в розрахунку на одного городянина в рублях⁶¹

Міста	Загальна сума видатків на медичну частину	Чисельність населення у 1912 р.	Витрати на одну особу
Київ	472 200	594 356	0,8
Катеринослав	113 234	218 578	0,5
Бахмут	7169	28 256	0,3
Верхньодніпровськ	3228	12 640	0,3
Луганськ	3972	68 558	0,1
Маріуполь	47 142	57 747	0,8
Нікополь	6260	26 076	0,2
Новомосковськ	4825	28 690	0,2
Олександрівськ	3540	57 609	0,1
Павлоград	6430	30 725	0,2
Слов'яносербськ	277	6678	0,04

Ці дані засвідчують певний відрив Маріуполя та Катеринослава і у справі грошового забезпечення міської медичної частини у розрахунку на одного жителя від інших міст губернії. Це зумовлювалося бюджетним благополуччям і позицією гласних. На одного жителя Києва в 1912 р. припадала майже така сама сума — 80 копійок. Проте порівняно з найкращими зразками муніципального медичного обслуговування населення в імперії — Москвою та Петроградом, де цей показник у 1915 р. становив відповідно 4,6 і 3,88 руб.⁶², можна констатувати значне відставання.

Отже, до запровадження міської реформи 1870 р. та деякий час опісля заходи міських громадських управлінь Катеринославської губернії в медичній галузі через фінансову незабезпеченість були вкрай неналежними. Створення фундаменту муніципальної лікарняної медичної допомоги відбувалось фактично на порожньому місці. Розгортання медичної допомоги в містах губернії довгий час зосереджувалося на введенні міських посад медперсоналу — городових лікарів, фельдшерів, акушерок і віспощепіїв, а також його грошовому забезпеченні. Певне місце у міських бюджетних витратах посідала грошова допомога земським лікувальним закладам, які також надавали медичну допомогу містянам.

Надзвичайно важливими кроками для подальшого розвитку муніципальної галузі охорони здоров'я Катеринослава і Маріуполя стало заснування в них міських лікарень, а також розвій їх ресурсів, будівництво спеціальних приміщень, основним фондом якого були заповітні капітали благодійників. Започаткування муніципальних закладів охорони здоров'я в губернії нерідко приурочували до роковин і знаменних подій у житті представників сім'ї Романових.

Найвищого рівня міська медицина сягнула в Катеринославі. Тут до відання міського управління про охорону здоров'я катеринославців на 1 січня 1913 р. належала майже третина 36 наявних лікарняних закладів.

Після відкриття лікарень у Катеринославі та Маріуполі встановили безплатне надання медпослуг і ліків. Щоправда, через хронічний брак грошей згодом громадські управління ввели плату за лікування. При цьому нужденні місцеві жителі мали преференції. Загалом, можемо зробити висновок про порівняну успішність роботи міських самоврядних установ Катеринослава та Маріуполя на тлі загального низького рівня охорони здоров'я в Російській імперії.

В інших містах губернії фіксується були лише приймальні палати, започатковані міськими самоврядними установами. Отже, можливості міських жителів отримати належну медичну допомогу в своєму місті були дуже незначними, тож вони мали звертатися до професійно підготовлених медичних працівників земських лікарень. Таке становище свідчило про постійну нестачу коштів на започаткування стаціонарного медзакладу.

Особливою була ситуація в Олександрівську. Маючи потужний економічний потенціал і значні надходження до міської каси, місто через позицію гласних місцевої думи не мало жодної власної лікувальної установи, навіть звичайної амбулаторії, куди могли звернутися малозабезпечені мешканці за безкоштовною медичною консультацією та ліками. Ухвалене зрештою членами міської думи рішення про будівництво міської лікарні через соціально-політичні бурі було відкладено.

REFERENCES

Cheremisin, O. V. *Miske samovriaduvannia na Pivdni Ukrainy v 1785–1917 rr.* Kherson: Oldi-plius, 2017.

Dokhodi, raskhodi, spetsialnie kapitali i zadolzhennost gorodskikh poselenii na 1912 g. Petrograd, 1917.

- Dvurechenska, Oleksandra. "Orhany miskoho samovriaduvannia Katerynoslava: formuvannia, struktura ta napriamy diialnosti (kinets XVIII – pochatok XX st.)" (Dys. kand. ist. nauk, Dnipropetrovskyi natsionalnyi hirnychyi universytet, 2007).
- Ekaterinoslavskaya guberniya, pamyatnaya knizhka i adres-kalendar na 1901 god.* Yekaterinoslav, 1900.
- Ekaterinoslavskie gubernskie vedomosti 78, 86 (1872); 23, 62, 65 (1873); 22, 36, 40 (1874); 14 (1875); 13 (1876); 28 (1877); 7, 12 (1880).
- Fond 24: Oleksandrivska miska дума i uprava, op. 4, spr. 49. Derzhavnyi arkhiv Zaporizkoi oblasti, Zaporizhzhia.
- Fond 60: Luhanska miska uprava, misto Luhansk Slovianoserbskoho povitu Katerynoslavskoi gubernii. 1870–1917 rr., op. 1, spr. 6. Derzhavnyi arkhiv Luhanskoi oblasti, Luhansk.
- Fond 113: Mariupolska miska дума, op. 1, spr. 120. Derzhavnyi arkhiv Donetskoi oblasti, Donetsk.
- Fond 469: Katerynoslavska miska Дума i uprava m. Katerynoslava, op.1, spr. 12. Derzhavnyi arkhiv Dnipropetrovskoi oblasti, Dnipro.
- Fond 573: Departament podatkovykh zboriv Ministerstva finansiv, op. 30, spr. 1010. Rosiiskyi derzhavnyi istorichnyi arkhiv, Sankt-Peterburh.
- Fond 1284: Departament zahalnykh sprav Ministerstva vnutrishnikh sprav, op. 69, spr. 186. Rosiiskyi derzhavnyi istorichnyi arkhiv, Sankt-Peterburh.
- Fond 1287: Hospodarchyi departament Ministerstva vnutrishnikh sprav, op. 38, spr. 2604. Rosiiskyi derzhavnyi istorichnyi arkhiv, Sankt-Peterburh.
- Hlyz, Yurii. "Kyivska miska дума: struktura, sklad hlasnykh, diialnist (1871–1914 rr.)". Dys. kand. ist. nauk. Instytut istorii Ukrainy NAN Ukrainy, Kyiv, 2016.
- Izvestiya Yekaterinoslavskogo gorodskogo obshchestvennogo upravleniya 18 (1911).
- Korobka, V. M. "Rozvytok medyko-sanitarnoi haluzi miskoho hospodarstva Mariupolia v 70 rr. XIX — na pochatku XX st.", *Hileia (naukovy visnyk)*, Spetsvypusk (2009).
- Korobka, Vadym. "Hromadske upravlinnia u mistakh Katerynoslavskoi gubernii (1870–1914 rr.)" (Avtoref. dys. kand. ist. nauk, Donetskyyi natsionalnyi universytet, 2010).
- Kratkii obzor deyatelnosti Yekaterinoslavskoi gorodskoi upravi za 1913 god.* Yekaterinoslav: Tip. bivsh. Bratstva Sv. Vladimira, 1914.

“Lugansk”. In *Entsiklopedicheskii slovar*, publ. F. A. Brokgauz i I. A. Yefron, 71. Sankt-Peterburg, 1896.

Mariupol i yego okrestnosti: vzglyad iz XXI veka. Mariupol: Renata, 2008.

Obzor Yekaterinoslavskoi gubernii za 1874 god. Yekaterinoslav: Tipo-Lito Gub. prav., 1875.

Otchet Bahmutskoj gorodskoj upravy za 1896 god. Bahmut: Tip. R. I. Grilihesa, 1897.

Otchet o dejatel'nosti Aleksandrovskogo gorodskogo obshhestvennogo upravleniya za 1899 god. Aleksandrovsk: Tip. B.Ja. Shterna, 1901.

Pamyatnaya Knizhka Kievskoj gubernii na 1914 god: s prilozheniem Adres-Kalendarya gubernii. Kiev: Tipografiya Gubernskogo Pravleniya, 1914.

Pisarkova, L. F. Moskovskaya gorodskaya дума: 1863–1917 gg. Moskva: Mosgorarkhiv, 1998.

Smeta dokhodov i raskhodov g. Yekaterinoslava na 1911 god. Yekaterinoslav: Tip. bivsh. Bratstva Sv. Vladimira, 1911.

Smeta dokhodov i raskhodov goroda Mariupolya na 1908 god s prilozheniyami. Mariupol: Tipografiya S.A. Kopkina, 1908.

Ves Yekaterinoslav. Spravochnaya kniga. 1914 g. Yekaterinoslav: Tip. L. I. Satanovskogo, 1914.

Vsya Yekaterinoslavskaya guberniya. 1913 god. Yekaterinoslav: Tip. Gub. pravleniya, 1913.

Vadym Korobka, Yuliia Korobka

MUNICIPAL HEALTHCARE IN THE CITIES OF THE KATERYNOSLAV GOVERNORATE (1870–1913)

Prior to the introduction of the city reform in 1870 and for some time thereafter, the actions undertaken in the field of medical care by the municipal public administrations of Katerynoslav Governorate remained limited due to financial constraints. For a long while, the establishment of medical assistance in the governorate's cities primarily focused on the appointment of local medical personnel, such as doctors, medical assistants, midwives and smallpox vaccinators as well as on allocation of

funds in order to cover their salaries. A certain role in the local budget expenditures was played by monetary allocations made for city-owned medical care institutions so that they could provide health-care for city residents.

Among the most notable steps taken to further develop healthcare in Katerynoslav and Mariupol were the founding of city-owned hospitals by local public administrations and the expansion of their resources. This included the construction of specialized facilities, largely funded by generous benefactors.

Rural healthcare reached the highest level in governorate cities exactly in that period. There, the local public administrations operated 10–12 medical care institutions dedicated to the health of Katerynoslav Governorate residents, constituting nearly one-third of the total 36 institutions in operation as of January 1st, 1913.

The specificities of fund allocation for medical personnel salaries led the city-owned hospitals under the public administrations of Katerynoslav and Mariupol to transition from the initially established free-of-charge service model to a fee-based one. It is noteworthy that the old-time city residents who lived in poverty enjoyed certain specific privileges.

In most other cities there were fewer reception wards accountable to the local governments. Thus, the opportunities for city residents to receive proper medical care in their cities were slim. That state of affairs evidenced a permanent lack of funding assigned for the establishment of a stationary medical care institution.

The state of affairs in Oleksandrivsk was different. The peculiarity was that despite its substantial economic potential and significant revenue into the city treasury, the city lacked medical facilities of any type due to the stance of local authorities. The city did not even have its own outpatient clinic that the majority of low-income residents could rely on for free medical advice or medications. The decision to build a city-owned hospital finally approved by the local authorities postponed socio-political tumult for the future.

Keywords: Katerynoslav Governorate, local governments, local budget, healthcare expenditures, medical personnel, medical institutions.